

Долаючи кордони: у пошуку ефективних стратегій співжиття



### **Огляд першого міжнародного семінару-практикуму для молодих учених «Уявне пограниччя: інтерпретації культур та стратегії співжиття»**

З 1 по 3 червня 2017 р. відбувся семінар-практикум «Уявне пограниччя: інтерпретації культур та стратегії співжиття», організований Науково-дослідним інститутом українознавства спільно з Представництвом Фонду імені Гайнріха Бьолля в Україні та Робочою групою з вивчення релігії у Причорноморському регіоні. Започаткований як локальна ініціатива наукової молоді, семінар несподівано виріс до розміру великої наукової події, яка тривала 3 дні, об'єднала 18 молодих учених з України, Польщі, Росії та Німеччини, 7 досвідчених лекторів/ок з США, Великої Британії та України, 7 дискусійників/ок з України та Німеччини. Всього відбулося 6 лекцій, 1 практичне заняття та 7 панелей.



Темою семінару стало дослідження уявного пограниччя, тобто того спектру видимих і невидимих кордонів, які ми будемо навколо себе у повсякденному житті, небажаючи вийти за межі власних стереотипів і упереджених узагальнень. Головні виклики, які ставилися перед учасниками семінару, стосувалися того, які щоденні стратегії співжиття обирають представники культур з кожного боку кордону та як здійснювати їхню наукову інтерпретацію.

Протягом трьох насичених днів семінару учасники/ці міркували над тим, як утворювалися сучасні кордони України, за якими правилами живе пограниччя – державними законами (і якої з держав) чи звичаєвим правом, як нашаровуються ідентичності, та як кордон стає водночас і перешкодою, і засобом виживання. Обговорювалися й незаконні практики міжкордонної взаємодії, зокрема, аналізувалося, які шляхи відкриває для мешканців прикордонних територій подвійне громадянство, які легальні та нелегальні стратегії транскордонної торгівлі реалізуються на східних та західних кордонах України.



Окремий блок питань стосувався дослідження ідентичності та націоналізму, зокрема, йшлося про конструювання етнічності на місцевому, державному рівнях та у релігійних спільнотах. Так, у своїй лекції Кетрін Ваннер на прикладі Чернівців розглянула взаємодію державної політики, місцевої влади та нащадків дорадянських мешканців міста, які шляхом інтерпретації пам'яті про минуле міста та створення матеріальних пам'яток реалізують власне осмислення і бачення міського простору. Водночас Ольга Філіппова розмірковувала про гнучку ідентичність на українсько-російському пограниччі та її трансформації, які відбуваються з початком збройного конфлікту на Сході України. Томаш Кошек препарував проблеми визначення ідентичностей слов'яномовного населення Мармарощини (Румунія).



Досить емоційним виявився блок, присвячений орієнталізму. Лекторка Марина Гримич аналізувала релігійні практики та гендерні ролі у змішаних українсько-ліванських родинах. Тоді як учасники «східної» тематичної панелі простежували витoki орієнталізму як типу мислення, розглядаючи Північне Причорномор'я і Крим на уявних мапах Європейців початку ХІХ ст., та виокремлювали образ «іншого» в середовищі кримських татар під час вигнання. Переконливості висновків, зроблених під час панелі, додала знаний фахівець з проблеми кримських татар Гульнара Бекірова, яка ілюструвала доповіді молодих учених прикладами з життя свого народу.



Особливі рефлексії учасників/ць семінару викликала лекція Девіда Геніга, присвячена дослідженню країн, що пережили досвід війни та екстремального насильства. Базуючись на власних польових дослідженнях на Балканах, антрополог доводить, що у постконфліктних полікультурних країнах люди практикують особливу стратегію співжиття, яку Девід Геніг називає «щоденною дипломатією», тобто такою формою співіснування, яка дозволяє долати травматичний досвід у щоденному рутинному житті і за допомогою «роботи миру» та «роботи посередництва» налагоджувати міжособистісну комунікацію.



Жваві дискусії викликала панель, присвячена «інакшим» у міському просторі, і, зокрема, пошуку шляхів примирення в українському суспільстві. З-поміж іншого учасники/ці дискутували про залучення тимчасово переміщених осіб з окупованих територій України до міських спільнот та практики локального активізму у моно-містах на Донбасі.

Окремим блоком постали етичні питання і проблема того, як під час тривалого включеного спостереження окреслити межу між респондентом та дослідником. Учасники/ці семінару міркували про те, як працювати зі спільнотами, що перебувають у стані ворожнечі одна з одною та які професійні бар'єри виникають у житті священиків, котрі займаються наукою.

Вдалим доповненням до теоретичних роздумів стало практичне заняття Олега Бардяка, яке стосувалося того, як використання маркетингових підходів може сприяти ефективній презентації наукових досліджень.



Окремою темою для дискусій передбачалося осмислення радянського в сучасному українському суспільстві. Лекція Олени Стяжкіної стала спробою окреслити повсякденні практики, сповнені радянських смислів. Тоді як учасники/ці тематичної панелі обмірковували специфіку політики пам'яті в Україні, ставлення молоді до корупції та переосмислення кордонів після катастрофи на Чорнобильській АЕС.

Різноманітність тем, заявлених учасниками/цями, засвідчила, наскільки багато уявних кордонів ми конструємо навколо себе у повсякденному житті, і як складно їх потім долати. Однак, щоб знаходити шляхи порозуміння, слід, передусім, окреслити точку розбіжності, якою дуже часто стають наші власні невиправдані узагальнення, стереотипи та небажання розуміти «інших».

Матеріал вперше опублікований тут: <http://ua.boell.org/uk/2017/06/20/dolayuchi-kordoni-u-poshuku-efektivnih-strategiy-spivzhittya>

**Авторка: Тіна Полек**

---